

Лезги Газет

Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чалан хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 6 (10963) хемис 11-февраль, 2021-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Сергей Меликован баянар

Нариман ИБРАГЫМОВ

9-февралдиз Махачкалада къиле фейи республикада коронавирусдин вилик пад къуниз талукъ Оперштабдин нубатдин заседанидил гүгъульни РД-дин Къилин везифаляр вахтуналди тамамарзтай Сергей Меликова журналистрин сулариз жавабар гана.

Серенжемар къезиларунай

Къилди къацуртла, эхиримжи гъафтейра Дагъустанда коронавирус акатзайбайбурон къадар тымил хъунихъ галаз алақъалу яз, тайнарнавай серенжемар къезиларуниз талукъ суалдиз жаваб гудайла, республикадин регъберди лагъана: “Гъайф хъи, алай вахтунда чун тайнарнавай вири серенжемар къуватдай вегъедай чкадал атанвач. Къенин юкъуз авай нетижайри ахътин мумкинвал гузвач. Гъелбетда, тұлғавалдик начагъбурун къадар тымил жезва. Мисал яз, са варз вилик суткада 150-160 кас начагъ жезвайтла, къе и рекъемар 75-80-даз барабар я. Чна къейд ийизва, начагъбурун тымил жезва, амма им вири рекъер ачук ая лагъай гаф туш. Алай вахтунин гъал фикирда къуна, чна анжак 65-йисалай виниз яшара авай инсанрин гъакындай тайнарай сергъятар алуудаза ва абурувай чпин квалахрал хъфиз жеда. Амай сергъятвилер къуватда амульда.

Са бязи сергъятар алуудун Сергей Меликова вакцинациядин серенжемар тухунихъ галаз алақъалу авуна. Ада къейд авуурвал, гъам Россияяда, гъам маса ульвейрани вакцинация гегъеншдаказ ийизвай чкайра тұлғавалдик начагъ жезвай агъалийрин къадарни тымил я.

“Чи республикада и месәладин гъацъиндай гриппдиз акси яз яздавай рапар чешне хиз къалуриз жеда. Гъа ик, тұлғавалдиз акси вакцинация тухунин хъсан нетижайар арадал гъун лазим я. Бедендинк антилела квай инсан инфекциядик начагъ жезвач. Гъавиял я республикадин вири агъалияр вакцинация авунив гъавурда аваз егечүн лазим я”.

Оперштабдин заседанидал къабулатар алай къараппиз талукъ яз Дагъустадин регъберди алаба хъувуна: “Сад лагъайди, агъалияр вакцинация авунин гъерекат гегъеншарна къанда. За вири агъалийриз и месәладив камаллувиленди егечүнис зөверзана. Вакцинация авунни жувни, мұкъабуруни, къваларип гвайбуруни начагъ тахъуниз таъсирда. Къвед лагъайди, тұлғавалдиз акси яз тухузый профилактикадин серенжемар артухарна къанда. Чи оперштабдин нубатдин заседание 24-февралдиз къиле фида. Эгер и ийкъалди республикада коронавирусдин начагъ жезвайбурун къадар мадни тымил жез хъайитла, чна маса сергъятарни алууда”.

Зирзибидликай гъикілазад жеда?

Сергей Меликова Дагъустандин шеңгъерра зирзибидлиз талукъ муракаб месәла гъялунин серенжемрикайни ихтилатна. Арадал атанвай чуру гъалди секинсузвал кутунвайди къалурунади ада къейдна хъи, чими жедалди ва агъалийрин сағъламвал хаталувилик ақатдалди, зирзибидхъ галаз алақъалу вири месәляяр гъялун чарасуз я.

И месәладиз талукъ яз ада гъакыни алаба хъувуна: “Заз инал жавабдарвал садан хивени тваз къланзавач, амма и татугайвал къе арадал атанвайди туш. Адан тарих са шумуд йисанди я. Заз чиз-

вайвал, вири улькведа зирзибидлин месәла гъялун патал стратегиядин метлеб авай къарапар къабулнай. Улькведен бязи региона и месәла гъялнай. Амма, вучиз яттани, Дагъустанда и кардиз са артых фикир ганач. Алай вахтунда и месәла гъялзис тахъун зирзибиль къватлунин, тухунин, адакай шеънерар азад авунин къвалихадиз талукъ документар къайдадик тахъунхъ галаз алақъалу я. Гъатта зирзибиль тухудай мулкарин схемаяр къванни авач. Гъавиял я чна къе зирзибиль тухудай, вегъедай чкайрни, рекъерни тайнарун лазим я. Чахъ я бегъем зирзибиль гъялдай карханаярни авач. И кардизни чна фикир гун герек я”.

- Талукъ тир нормативный база авачирвиял, - алаба хъувуна республикадин регъберди, - зирзибиль тухуниз талукъ къиметарни (тарифарни) тайнариж жезвач. - Идалай гъейри, чи шеңгъеррин санитарный гъал тайнарайдай документарни авач. Ихътин документар авачирвиял бажагъат республикадиз халис операторар къведа ва абуру ина къвалашда. Гъа са вахтунда республикада зирзибиль тухузый чкайрни дузыдаказ тұкыурунавч, - къейдна ада.

Вилик акъвазнавай везифайриз талукъ яз Сергей Меликова лагъана: “Сад лагъайди, къве гъафте вилик Махачкала да ва Каспийсқада арадал атанвай хътин гъаларин вилик пад къун ва къвед лагъайдини, гъа идахъ галаз сад хъиз, Дагъустандиз зирзибиль тайнарнавай чкайрал тухудай жавабдар операторар атун патал, талукъ документар тұкыурун герек я. Идалди зирзибидхъ галаз алақъалу къвалашар күтаягъ жезвач. Республикада зирзибиль сортировка ийидай, гъялдай

Лезги чалан конференция

Алай йисан 19-февралдиз Къасумхуэрел къуда лагъай сефера лезги чалан илимдинни тежрибадин конференция къиле фида. Мярекатдин тешкилатчырын арада Сулейман-Стальский райондин администрация, ДГУ-дин филологиядин факультетдин Дағыстандин чаларин кафедра ва Имам Ярлиеван мергъяматпувилин “Умуд” фонд ава.

Къазанфар Зульфикарован “Къуредин азбука” тұвар алай ктаб акъатдалай инихъ 150 йис тамам хъуниз талукъарнавай Қазин конференция “Лезги чалан къхинаяр. Тарих ва вилик финин рекъер” лишандик кваз тешкилаза.

“Лезги газетдиз” Сулейман-Стальский райондин администрациянын пресс-қууллугъди хабар гайивал, конференциядик сергъятра аваз лезги чалан чириунин карда П.К.Услара ва Къазанфар Зульфикарова къунвай чка, араб, латин, кириллицадин графикайрын бинедаллаз тұкыурунавай лезги чалан алфавитар, фонетикадиз, орфографиядиз талукъ ва маса месәляяр веревирдада.

Нұмрадай къела:

ЖЕМИЯТ

Имтиғанын дөвирар

Cmлan Сулеймана тариф авур властидин дирек, риқ шпек, фялевал иер акур klytlywidi гъөвчи чавалай намуслу, лайхху, барқалу умымыр тухвана да Дағыстан, Россия патал лап четин йисара вичин хиве гъатай везифаляр дирашибашиледи къилиз акъудна. Ахътин инсанар чна гъамиша рикел хуын лазим я.

► 3

ЖЕМИЯТ

Гележег бахтlu жедани?

Образование авай жегъилар чахъ лап гзаф хъанва. Бюджетдин гъисабдайни, хусуси харжийрихни дипломар къацузвай-бур ақынан хъанва хъи, абур гъиниздатла чизвач. Аламукъаза парабур къучедал. Аватзана къелунин къимет къвачерик... Са карди зи фикир генани желбна. Лап гзаф жегъилривай вузра къелиз жезвач. Я ахътин лазимвални авайди туш.

► 4

ИРС

Рекъемрин межлис

“Етим Эмин (1840-1880)” ктаб гъөвчи-чехи 20 паюнкай ибарат я. Эминакай ийизвай ва адахъ галаз алақъалу веревирдери 17 пай къазва. Им, гъелбетда, tимил туш. Аквазайвал, автордиз Е.Эминан хайи ва кечими хъайи йисар тайинарунин карда гъа икъван бес хъанва. Ктабдин къилин темади гъа и кардиз къуллугъзаза.

► 5

ЭКОНОМИКА

Сағърай лугъузва

Гегъенш майданда аваз Каспийскда къиле тухвай эхиримжи субботникодизни вишералди ағылайяр экъечіна. Шеңгъердин мэр Борис Гонцов ақынды аурувал, зирзибиль вахудай техника - 29 маҳсус машин - әцигунарайдай компанийри: “Аркада-СТ”, “Прогресс”, “АбсолютСтрой”, “ГринГрупп” карханайри ихтиядра вугана.

► 7

ЮБИЛЕЙ

Адду дережаяр

Арбен Къардаша гъикаятдани вичхъ бажарагъ авайди къалурна. 2004-йисуз адан “Нехирбанни лекъ” повесть Россиядин авторрорин ирид ағылай эсердикай хъягъай лап хъсан яхцурни құдан жергеда гъаттай! Гүзгъульлай ам “Цаудар” тұвар алаз “Литрос” альманахдин 2005-йисан руғуд нұмрада чапнай. Арбен Къардаша алай аямдин Кавказдин лап хъсан авторрикай сад тирди тестикъ хъана!

► 10

ХАБАРАР

Дүньяда машгъур пагъливан

Спортдин рекье къазанмишнавай зурба агақтундиз килигна чи ватанэгъильдиз 2012-йисуз Белоруссиядик спортдин лайхху мастервилин тұвар гана. 2011-йисан нетижайриз килигна адакай Белоруссиядик лап хъсан спортсмен хъана.

► 12

► 2

Сергей Меликован баянар

1

карханаяр эцигун, полигонар гerek къайдада түкүүрун ва гъакъыкъи тарифар тайинарун гerek къведа".

Гъса вахтунда региондин Кыли зирзилдих галаз алакъалу чуру гъалар арадай акъудунин карда күмек гайи инсанрин тъварунху хуш гафарни лагъана: "Имълан месэладин гъавурда акъур ва субботникриз экъечай вири ватанэгълийиз заз сагъ-

рай лугъуз къанзава. Гъа и субботникралди вири күттэг жезвач. Чна чи гъятар, күчяяр, къвалерин къваларив гвай мулкар зирзилдикай михъун лазим я. За инанышвалзава, агъалияр, бизнес-сообществодин, эцигунрин тешкилтрин ва гъакъини чи районрин векиларни гъавурда акъада. Абурукай хейлинбуру чин хушунади меркездиз талукъ техники, инсанарни рекъе тунанва Махачкала зирзилдикай михъунин карда тъьевесдивди иштиракна".

Рахунрин эхирдай Сергей Меликова алава хъувуна: "Зун къе шегъердин гзаф күччайра къекъена, авай гъал чирна. Идалай гүгъульни зун Россиядин Федерациидин төбиятдин ресурсрин министр Александр Козловахъ галаз рахана. Ада чаз гerek документар гъазуриз күмекда ва и четин, важиблу месэлэ гъялдай мумкинвал гуда. Са рахунни алач, и крат чна чими гъаваяр алуъдалди акъалттарун лазим я".

Сагъламвал хъун патал

Чи мухбир

РД-дин здравоохраненидин министерстводин делилралди, 8-февралдиз Дағъустанда коронавирусдиз акси рапар 3007 касди янава. Иммунитет арадал гъизвай рапар ягъун патал вири республикада 54 пункт кардик ква.

Нариман Абдулмуталибов

Къейд авун лазим я хъи, къвердавай гзаф инсанри чипиз рапар ягъиз къанзавайди раижава, чеб ва чинин багъияр залан тъугъвалдикай хъуз алахъязава. Сир туш, COVID-19 тъегъульди иллаки чипик яргъалди сагъзар тежезвай азарар квайбур лап четин гъалдиз гъизва, нетижаярни гзаф вахтара писбур жезва.

Сифте нубатда, рапар медицинадин хиле зөгъмет чулагъзвайбуру, муаллимри, транспортдин ва къанун-къайда хъудай къурлушда къулгүзгъзвайбуру, чинин къвалах гзаф къадар инсанрихъ галаз алакъада аваз къиле тухузгъзвайбуру язава. Абурун арада республикадин районрин, шегъерин къиле авай ксарни ава.

И мукъвара Сулейман-Стальский райондин къиль Нариман Абдулмуталибовани сифтегъанбурун жергеда аваз корона-

вирусдиз акси раб яна. 4-февралдиз ЦРБ-да адаа вакцинадин сад лагъай компонент янава, 21 йикъалай мад са раб ягъун гerek я.

Раб ядалди вилик терапевт килигна, сатурация алцумна, дамарра ивидин гъерекат ва бедендин ифин ахтармишна. Гъазурвал акунин сергъятра аваз, ивидик коронавирусдин антитела кватла, виликамаз

Фарид Агъмиров

анализ къачуналди чирна. И ахтармишнан 3 югъ лазим атана.

Райондин къилихъ галаз санал и юкъуз райадминистрациядин общественный хатасувилин рекъяя къильин заместитель Абуталип Фатулаеваз ва образовандин управленидин начальник Гъусейн Шихбабевазни рапар яна.

8-февралдиз Мегъарамдхурун райондин къиль Фарид Агъмирова коронавирусдиз акси сад лагъай компонент квай раб яна. Райондин рэгъберди лазим тир ахтармишнан виликамаз къиле тухванвай. Раб ядалди виликни адан дамарра ивидин гъерекат ва бедендин ифин ахтармишна, терапевти куьру консультация тухвана. Райондин рэгъберди вичин гъал хъсанзавайди къейдна, раб ягъуни адан къваладиз ва санлай бедендин гъалдиз чуру эзер

авунвач. Адахъ галаз и рапар муниципалитетдин идарайрин рэгъберрени яна.

Фарид Агъмирова райондин вири агъалийиз азардиз акси раб ягъуниз эвер гана. "Азарлу хъайи ксариз фендигар тъугъвалди гъикъван чехи азаб, гъихтин зарар гузватла чаз виризаз чизва. Гъавилий чи хиве неинки са жуван сагъламвиллин жигъетдай жавабдарвал авайдан,

Осман Абдулкеримов

гъакъин чун патарив гвай ксарин патахъай къайгъударвал авун гerek тирдан гъавурда акъун важиблу я", - къейдна ада.

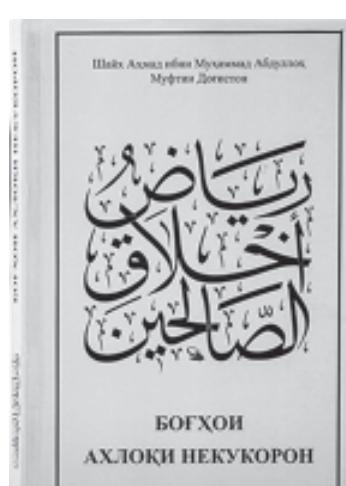
9-февралдиз Ахцеев райондин къиль Осман Абдулкеримовами ивидик антитела кватла чирдай анализ вахана.

"Захъ коронавирусдиз акси раб ядийн ятила. За хъиз, и анализ зи бубади ва дидедини вахкан, абурунзиз азардиз акси раб ягъиз къанзава.

Са шумуд варз идалай вилик чахъ ихтиян мумкинвал авачир. Къе лагъайта, чахъ азардикай хъун патал иммунитет арадал гъидай тақъат ава. Коронавирусдин тъугъвалдин фендигарвал фикирда къунади, чна чи ва багърийин сагъламвал хъуз къумекдай менфятту серенжемар къабулун лазим я", - лагъана Осман Абдулкеримова.

Ктабдин таржумачи Саидбек Магъмадуллаева къейд авурувал, сифте ктаб урус чалай таржума ийиз эгечина. Урус чалай тажик чалаз элкъуриз четин жезвай. Эхирни ктаб араб чалай таржума ийидай фикирдал атана. "Чна гъалтзайвай четин гафариз баянари ганва. Тажики и ктаб фадлай гъузетзайвай, гила абурунзиз ам агақъада", - лагъана ада.

Мярекатдал пара ширин сесералди Алишер Салиеве Къуръандин бязи аятар къелна, Гъасана ва Тажидо-

на нашидар лагъана. Къватл хъанвайбур Агъмад гъажидикай гъазурнавай фильмдизни килигна.

Дағъустандин Муфтиятдин председатель Шамил Алиханова, Дағъустандин писателрин Союздин председатель Мегъамед Агъмирова ва масабурун ктабдин метлебдикай лагъана, чи республика къелзавай тажик миллетдин студентри шириар къелна. Мярекатдин эхирдай иштиракийиз цийи ктабар багъишна.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 10-февралдиз Дағъустанда коронавирус акатайбурун къадар 28 740-дав агакънавай. Эхиримжи юкъуз коронавирус акатай 72 кас дүздал акаудна.

Гъса вахтунда дуктуррилай начагъ хъий 26 161 кас (эхиримжи юкъуз - 114) сагъар хъийиз алакънава. Санлай къачурла, республика 1 343 406 кас ахтармишнава. 2 039 кас, амайбурукай чара авуна (изоляция), къвалера ава. Дағъустанда коронавирусдик 1 281 (эхиримжи юкъуз - 3) кас къена.

Ван авуна Важиблу теклиф

Абдул АШУРАГЪАЕВ

Гъурметлу "Лезги газетдин" редакция! За газетдин (2021-йисан 4-февраль, №5) 2-чинай, Ярагъ Мегъамед тъварунхъ галай мергъяматлувилин фондундин рэгъбер Гъажибуба Рустамовани чал вилик тухудай

мергъяматлувилин фонд арадал гъун теклифзайвай макъала келна. Аней чиржезвайвал, миллетдин ва чалан къисметди гъеле фадлай секинсузвал гъисс ийизвай касди хъиз, чарчин авторди халкъдин вилик чаз виризаз менфятту теклиф эцигзазва. За а макъала неинки теклиф, гъакъин Лезгистандиз чал хъунин барадай талабун хъизни гъиссазва. Эгер адан теклиф, авторди виши кхъизвайвал, районрин, РД-дин Халкъдин Собранидин ва РФ-дин Госдумадин депутатри, ватанэгълийри къабулайта, за умудзава, хайи чал вилик тухунин четин меслайрикай са шумуд къилиз акауднавайдай гъисабиз жеда.

2019-йисуз за Хивда чалан конференциядал авур докладда ДГУ-дин филологиядин факультетдин урус ва Дағъустандин чаларин отделенидик лезгийрикай экчайдай тек 2 аял я (рэгъъ тиртлани) лагъайла, гъулгъуйн хъайтлани, гъич са чиновникини ялав алай рекъемдиз фикир хганац. А вахтунда чи стха миллеттир табасаран 2 райондан 6 аялди дидед чал хъинавай. Ихтиян гъалар арадай акъудун патал чна вирида къуватар садна къанды. И кардилай лезги чалан къисмет аслу я. Мадни башкъя, и меслайдив чи халкъдин вилик-къилик квай жавабдар виленди, къайгъудар виленди эгечун гerek я. И жигъетдай заз Сулейман-Стальский район, аинин администрациядин къиль Нариман Абдулмуталибов чешне яз къалпуриз къанды. Ада рэгъбервал гузтай райондин администрациядин патай са шумуд ийисуз ДГУ-дин филфақдин студентриз стипендиядал пулдин премия алава хъизвай. Алахъунри цуыкверни ахъайзавай, емишарни гъизвай, яни ДГУ-дик лезги чал чириз экчизавай студентрин къадар 1-2 въя, са шумудра гзаф тир. Амма гила? Чи халкъ къвез-къвез фер гузтай, Пушкинан маҳунин чанах хътин чалан иеси жезва. Килигиз акъвазунлай четинвилерай экъечайдай рекъер жагъурун кутугай къвалах я.

"Вирт, вирт лугъуналди сив ширин жеңац", - лугъуда халкъди. Бажарагъльу экономист Гъажибуба Рустамова чи вилик эцигнайвай теклиф веревирд авуниз, дериндай алцумуниз лайхилди я. "Месляти гъалибилихъ ялда", - лугъуда мисалда. Чи гъурметлу пешекарди, дүньядин уъкъу-цуруди дадмишнавай агъсакъалди, къарагъарнавай месэла "вирт, вирт" лугъунинди въя, сив ширинарун патал дүз да важиблу рехъ хъгъунинди я. Эгер хийирлу маса теклифар аваз хъайтлана, са шакни алачиз, гъабуруни чаззиян гудач.

Макъалада авторди кхъизва: "Гъельбетда, фонд арадал гъун рэгъят кар туш. Амма и кардик вири халкъди къуын кутурmla, арадал нетижани къведа". За фикирзава хъи, и гафариз яргъалай яб гудай ва я фонд арадал гъунинек чи халкъдин векил жедач. Гъаниз килигна, за "Лезги газетдин" редакциядив шаззаз газетдин премия яз къалурнавай 2000 манат тешкилиз къандавай фондунин счетдиз ягъун талабазва. Къой ам зи патай, тимилди ятлани, хийирлу фондуниз къиль кутунин пишкеш яз хъурай.

Вуна халкъдиз къачун теклифзавай кам сеферлуди хъурай, Гъажибуба Рустамов. Аллағыди ви фикирдик лувар кутурлай ва чи халкъ гъамиша адан къаюмвилек кваз хъурай.

Дагъустандин Автономиядин - 100 ёис

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Гъар са девирдихъ хъсан ва пис тере-
фар, къетленвилер ава. Алатай асиррикай
рахайтла, жуъреба-жуъре пачагълугъри, хан-
лухри, гъукум гъиле авай ксари ва абуурн
гъилибанри чи улу-бубайрин къилел таяй-
ди амач. Уьмуърар, девирав сад-садалай
фейи имтигъянар, азабар алудиз, четинви-
лерай экъечиз, алатна. Къанлу ваклаз буба
лугъудай, истисмарчи панагъ яз аквадай вах-
тарни ата-бубайриз акуна. Гъихътин къазаяр
къилел атанатани, лезгийри чеб, чал, чил,
меденият хвена ва къенин девирдин несил-
рив агакъарна. И къегъалвияй абуруз бар-
калла!

Даа вийирих улувур серинарзаяй, түвгүйд чүрэзэвай крат түмил авачир. Абуру-
кайни сад, кар алайди хизан патал бес кы-
дарда дуллух къазанмишдай шарттар, мум-
кинвилер тахьун тир. Дагълух хүрьера гынь-
ван зөгьмет чүгвэзвайтлани, рагарикай, къва-
ларикай никлэр ийизвайтлани, анра сил, мух,
къуль, клахар цэзвайтлани, хизан са гужа-гуж
хуз алакъзаяй. Ихьтин гъалари абур кыил
хуз яргъал ульквейриз, шегъерриз финиз
мажбурзаяй. Чкайрал зөгьмет чүгвадай
карханаяр тахьуни, ХХ асирдин сифте кы-
лера виликдай хүрьера кардик квай сенят-
карвилийн гъвечли цехар, мастерскояр, кла-
плалар барбат авуни мадни гзаф лезгияр ква-
ливай, чими къулавай къариблухдиз акъуд-
на. Абурун къуват, зөгьмет, алакъунар, гъат-

данаяр хүз эгчэлай заз хуруун вири мулкар, гъилел алай вад түб хьиз, чир хъана. Тик синерал, рагарал акъахна яргъариз килигдайла бейнидиз аламатдин фикирар къведай: яраб вилиз аквазвай дагъяларилай анихъя вуч галат? Чхехибурун сивера авай Дербент, Къуба, Баку шөвьерап гына авайди ятла? Яраб абур заз аквадат? Зун и хуре гъамиша данарбан яз амукъда жал?".

Вакиаяр акъван фадфад кылел атана хъи, фикирар гъакъикъатдиз элкъвена вахавандиз амукъайди абуруз мұстұғыр хүнтири. Азарди хизандивай дах къақъудна. Кавхади данарбанвални масадан хиве тұна. 12 ийисавай Къазини фикирра ажайиб шикилар چұгур Дербентдиз ақынатна. Лап сифте йикъяра ам гъавурда акына хъи, кесибдиз, етимдиз шегъердикай дад авайди туш. Хуыре гишин касдал са қасфу гудайдини гыңкіл хъайитләни гъалтдай. Амма шегъерда ихътин фикир авун еке яғъалмишвал тир. Са шумудюгъ гишила күчейра лав гатаз ақыудайдалай гүгүйнлиз Къазидин “бахтуни” гъана. Ам фу маса гузтай туыквендин иеси әрмениди шукіртвиле къабулна. Клараб мялькем тахъанвай лезги балади вичин күла гъатай парялна. Ада әрменидин ківалера тавур караамукъынч. Шукірт тир ман, шукірт. Къве ийсуз ада эхна, мад давам гуз хъхъанач. Къуншидал алай са лезги халуди Къази яхупви чекмечидин патав тухвана. Къве ийсуз гада-ди адахъ галаз ківалахна. И вахт бушдиз фенач, ада з вичин кылел хұдай чекмечидин пеше чир хъана.

ам даңнақрив дустағы ийиз тазва. Аллагың
диз шуқур, большевикрин күмек вахтунда
агакына ва klytlyvli душманрин гъиляй ах-
күдна.

1920-йис. Къази Агъмедов шеърдин рабочийирин профсоюздин Союздин чекмечийирин секциядиз къабулзава. Гъа и йисуз гададив чулав хабар агақъазва: къувзуль дидергъметдиз фена. Ам секинарна, Къази шеърдиз хъфизизва ва Дербентда ачухай Кыбиклепатан Дағыустандин халкъдин майшатдин райондин Советдин хамар гъялдай карханаадик экечъазва.

Коммунист общественный краивайни къерех туш, ада чехи юлдашрин жуъребас жуъре тапшургъар кылиз акъудзава. Идан тъакъындайни са чарчи шатъидвалзава: “Зади Куюре округдин исполкомдин председатель Б. Гъажиева, Куюре округдин вилкан жа вабдар секретарь Симонова ихтибар авурулап сирлу 72 чар авай дело ва Дагкомдин 8-нумрадин протоколдин копия юлдаш Къ. Агъмедоевай къабулна”.

Алақунар авай ва дирибаш жегъилдин гележегдикай фикир авуналди, чөхи юлдашри Къази Ағымедов Буйнаксқидин парт-школадиз рекье тұна. Курсарилай гүгъуль низ ада Москвадин Бухаринан тұварнұхъ галай рабфақда көлеңдер давамарзава. 23 ыйиса авай жегъилдилай уылкведа кылпес физвай вакъиайриз, дегишивериз вичин къиметар гуз алакъязавай. Ада көлеңнізни вичин чирвилер артухарунызни көтөң фикир гузвай. Каникулары Дағыстандиз хтайды.

тиядин член Агъмедов Къази ВКП(б)-дин Дагъустандин обкомдиз рекье хтун. Къачунвай чирвилериз, алакъунриз ва партый-ный тежрибадиз килигна, чаз ам резъбервал гудай къуллугъдал тайинариз къланзава. Адан къевалин адрес: Земледельческий переулок. 12 квартал. 24 къевал”.

Делилпиз килигайла, къаттуз жезва, Агъмедова партийный къуллугъар галай патахъ кам яргъи авунач ва гъя са вахтунда коммунист лагъай тъварцел леке гъидай кардизни рехъ ганач. Къвалахздавай чкада коммунистри адаz еке гъурмет ийизвай. Мисал яз, 1932-йисан декабрдиз заводдин парткомди ам Бабринск-Донская станциядал алай шахтеррин арада партийно-массовый къвалах тухун патал рекъе тунай. 1933-йисуз “Москвадин рабочий” газетдиз Къ.Агъмедовакай мақъала акъатзава. Ана Къази Агъмедов СССР-дин фармацевтикандин промышленностдин Вирисоюздин профсоюзрин союздин 1-съезддин делегат, райкомдин член, ВКП(б)-дин Фрунзенский райкомдин ревизионный комиссиядин председатель тирди къейднава.

Меркезда авай дагъвиди хайи хуърни рикелей апудзувачир. 1938-йисуз Klytulyprin жемят Молотован тъварунихъ галай колхоздин мулкариз талукъ месэлади кълве тунай. Абүрчн къумеклиз Агъмелов атана Колхоз-

Имтигъанрин девирар

Чекмечи - студент

та вири уймуърни масабуруз девлет къазан-мишзавай тақъатдиз элкъвена. Ихътин гъалда чи халкъдин векилар къени ама лагъайтла, таб жедач. 1900-йисан сифте къилера патарал фенвай лезгийрин къадар агъзурралди гъисабиз жедай. Абурукай сад Күре окруждин Кырагъырин наиблухдик акатзавай Күтүлүрдин хуърунви Агъмедов Къази тир.

Данарабан - шукIурт

Күлтүлприн хуър Кыурагъар галай патахъ хъфидайла, Клирийрин хуърелай алатаила, рекъин эрчли пата тепедал хкаж хъянвай. Гульъунлай дагъвиyири, са тимил агъуз эвичина, рекъин къве патани къвалер эцигна ва цийи хуър арадал гъана. Къейд авун лазим я, хуърухъ са акъван еке мулкар авачир. Гульне пад дагълар, рагар, синер, къузад падни дагълар, тамар тир. Цадай никлер лап тимил авай. Гъавилий саки вири хуърунвияр са кап фан гульгульна гъята, патал физвай. Абурук кваз Агъмедин.

Вич-вичин кеспидин, уймуърдин иеси хъайила, Агъмедан хва Къазиди хуси биографияда вичикай ихътин малуматар ганай: “Заз дах лап тъмил аквадай. Дидедивай хабар къурла, ада жаваб гудай: “риклиз къей бала, даҳди зегъмет чугзваза, чаз недай са къас фу къазанишаза. Вакай адаz къумекчи жедай югъ къванни мукъвал хънайтла” лугъуз, дуъяр иийдай. Гъелбетда, зун гъве-чиidi тир ва заз закай гъихътин къумекчи хъун лазим тиртла, гъавурда акъадачир. Хъуре авайла, дах нянихъ геж хъиз къвализ хкведай. Дидеди адаz гъилер-къвачер чуъхуз къумекдай ва ахла къулан патав кавал экъядай, даҳни адал яргъи жедай. Дағъдин веќверикай гъазурнавай чай хъваз-хъваз дах ачух жедай, ахла ада зах галаз ихтилатардай, къисаяр, хкетар ахъайдай. Са вахтара дах яргъялди ахкеадачир. “Ам, чан дидедин, гъурбатда ава,- лугъудай дидеди.- Аллагъди вич сагъ-саламатдиз хуърай ва чазни ам хтана акурай. Амин лагъ, чан бала, амин лагъ. Хизандиз са дегишлух, гъиле-тупла экъурдай кепекар, ризкъидихъ дегишардай пек-партални гваз хтайла, чи гъалар са бубат хъсан жеда” лугъудай дидеди ва Аллагъдиз мадни дуъяр иийдай.

Цүд ийсни тахъанмаз закай дахдиз дидеди лугъудай күмекчи хъана. Жемятдин

ла, ада РЛКСМ-дин ячейкайрин ківалаш хъсанаруның карда хуърерин комсомолиза еке күмекар гана.

РЛКСМ-дин Күрье округдин комитетдин жавабдар секретарь Пряничникован къулалай са документда къиенва: “1924-йисан гаштун варциара студент Къази Агъмедов да Штула, Къепчирдал, Къурагъя партиядин ва комсомолдин членрин арада гъавурда түнин къвалах тухвана. Ада партиядин ва комсомолдин тешкилатар къвачел акъулдуниң карда хейлип къумекар гана”.

И йисара Ағымнан уйымурда рикелей төфийді бахту вакъиярни күле фенан Аданы Селминаз хуси хизан арадал гъана. Къазиди дагъларин таватни Москвадиз хутхана ва амни рабфақдик кутуна. Күрагы дагъларин къужаҳда чөхи хъайи балайри уылкведин меркезда жуъреба-жуъре халкъ арин векилри көлзаяв чека чеб садалайни усал къалурнач. Гъвечи چавалай лезги халкъдин лап хъсан адетар ва къилихар къаса булнавай жегъилри чеб гъар са карда лайих лувилепди тухузтай. Гавиляй абур Москвада туна. Милли Республикар кадрийрихъ мұльтеж вахтунда им күльп-шульп кар тушири. Къази Марксан ва Энгельсан институт да ва Селминазни школада ківалахал къаса булна. Къве йисалай Селминаз Күтүгулиз хта на ва ада дагъви рушар савадлу авунин кардик вичин пай кутуна.

Фяле - аспкер

Пуд йисуз Къ.Агъмедова сиясатдин институтда зөгьмет Чугуна. Им къуллугъдин жигъетдай гуарай виниз хкаж жедай лаг кутугай чка тир. Амма Агъмедов инай экъеч-зава ва токарвилин курсар күтъягына, Москвадин 24-нумрадин завода 4-разряддин токарь яз ківалахал акъваззава.

Агъмединов ихътин карди ам чидайбур-
тажубарна. Властидин вини кукушриз экъч-
дай ва я алым жедай мумкинвал аваз, ада-
зельметдин рехъ михъиз маса патахъ элкъ-
урна. Лугъунриз килигна, адаузульквела къин-
ле физвай са гыхътин ятгани вакъиаяр ва
институтда тъвар-ван авай инсанри чеб ту-
хузвай тегъер бегемици хъанац.

хузав төгөрөв багашиш хуван.
1931-ийсан 15-иүлдэз ВКП(б)-дин Да-
гыустандын обкомдай Москвадин Замосков-
рецкий райондин партийний комитетдиз чар-
ракчурзава: “Чна квевай *mələbəzəvə*, пар-

Тербиядин месәлайрай

Тапаррин вилик пад яхъ

М.НАРИМАНОВ,
журналист-педагог, РД-дин
культурадин лайихлу работник

Чилин винел вичин уьмуърда са сеферда хайитланы тапарар тавур инсан бажагъат жагъида. Чун тапаррал гъар юкуз расалмиш жезва. Амма тапаррасавайди жуван аял тирди субут хайила, чун ажугъамиш жезва. Гзаф дульшушра аялри, дузъ лагъайла чеб жазаламишдайди чиз, тапарар ийиз башламишида. Гаввиляй дульзенвал гъевесламишиз чалишиши хъух (месела, жаза субъетдал эвэз ая). Икъл хайитла, аялдиз авайвал лугъуз киче жедач.

Аялриз чун кланивияй абуруз чи кефиярни хаз клан жедач. Эгер аялдин хиве кунтириз куб патай тимил атлугъявал хайитла, ада яваш-явш мад тапарар хийидач. Бязи дульшушра жаван вичиз клани кар гъакъикъат яз къалуриз чалишиши жеда. Ада вичин кыилеп атай махарик квай хътин вакъийрикай, гуя вичихъ авачир стха авайвилайкини субъетда. Ихътин тапарар гъавурда акуунвай тегъерда къабул ая. Адёт яз, бицъек чехи жердавар ихътин "махар" чеб чеплай кважда.

Бязи дульшушра аялар чеб тапаррихъ инаниши тирвилляй абуру тапаррасава. Иллаки им чуру крап авурди рикелей фенвай бицъекриз талукъ я. Ихъ-

тин тапаррихъай квез киче жемир. Күн жуван бицъекдихъ галас аллатнавай вакъийриз агъайнидаказ килиг хъия ви и кардив күн эгечизавай тегъердиз талукъ яз, аял гъавурда тур. Ахътин вахтар ава хъи, аялдиз тапарар авун кутугнавай кар яз аквада. Месела, бадеди хранвай гульчутар бегенмиш хъанчтланы, аялди и кар ашкара ийизвач ва идаз акси яз чин шадвал къалурзана. Аялар ихътин тапаррикай хкудуниза ви я худ тавуниз талукъ месэла гъялун куб гъульдилай аспу я. Амма гзаф дульшушра чна чинни гъа ихътин тапарар ийизва эхир.

Гзаф вахтара чна аялдин жавабдин анжака са жуъре авай суал вугузва. Месела, чна хабар къазва: "Дадлу яни?"

Гъа и арада бицъекдиз рекъизвай поредик пашман-виледли тур хулькурзана. Ихътин гъялара аял тапарар ийиз мажбур тавун патал месэла гъялунив икъл эгечайтла же-да: "Пюре дадлуди хъун патал адак вуч кухтада?"

Бицъекдиз вичи нагъакъан кар авуна лагъана хиве къаз киче я, гъикл лагъайтла, ам инаниши тирвал, нагъакъан крап махара авай хътин пис персонажри ийиди. Имни аял лагъай чиал я хъи, чуру кар хиве къуниди ам куб вилера зулумкардиз элкъведа. Күнне аял хъсан инсанрини бязи вахтара гъалатлар ахъайдайдан гъавурда тур. Амма писбурулай тафаватлу яз, абуру чин гъерекатин патахъай жаваб гузва. Аялди вири крапа диде-бубайрилай чешне къачузва. Гъаниз килгина тапарар авун адет тир гъалара яшамиш жезвай аялди вичин раҳунра кар алақунниви тапарар ишлемиш эгечизава. Гаввиляй месэла асантиди ви гъа са вахтунда четинди я: жувни жезмай къван дугъуриди ви михъиди хъун патал чалишиши жен.

Селминат чешне я

Марсель БАБАЕВ

Алай йисан 20-январдиз Къасумхуре "Зи рикл алай шаир" лишандик кваз 2020-2021-келунин йисуз Сулейман-Стальский райондин умуми образованидин идараира 4-5-класстра келзавай-бурун арада тухай ахтармишдай къалахдин муниципалный конкурсдин нетижаяр къуна. Абдул Саидован тіварунихъ галай Эминхуре юкуван школадин 4"б" классдин ученица **Селминат Къасумовади** лезги поззиядин классик Етим Эминан яратмишнрикай кхъей къалах (сочинение) конкурса 2-чкадиз лайихлу хъана. Селминатаз райондин образованидин управленидин начальник Гъульсейн Шихбаеван къул алай грамота гана.

Лагъана къанда, С.Къасумовадихъ цинин келунин йисуз жуъреба-жуъре хилерай муниципалный конкурсдин школадин паяра 1-3-чкадар къуай ганвай 3 грамота мадни ава.

С.Къасумовади вири тарсарай анжака хъсан къиметар аваз келзава, школадин общественный уьмуърда активвилледи иштиракзава. Икъл, Селминат 4"б" классдин староста, классда кардик квай КВН-дин командадин капитан, школа-

дин художественный самодеятельностдин иштиракчи я. Адан шикил "Абураг чна дамахзава" стенда ава.

- Селминат неинки чи классда, санлай школада гъам келунин, гъамни ахлақдин рекъерай чешнелу аялрикай сад я, - лугъузва классдин руководитель Милана Альбалаевна Селимовади. - Гаввиляй адаа муллимринга келзайвал ага байрагчын къа-жаншишайди я.

Хазран КЬАСУМОВ

Алай йисан 15-январдиз Абдул Саидован тіварунихъ галай Эминхуре юкуван школада "2021-йисан Дагъустандин муаллим" республикадин конкурсдин муниципалный паюнин нетижаяр къуна. Конкурсда 7 муаллимди иштиракна. Сад лагъай чкализ Испикрин юкуван школада урус чалан ви литературадин тарсар гузай муллим **Регина Рамазановна АГЬМЕДОВА** лайихлу хъана.

Регина Агъмировна 1988-йисан 13-февралдиз Испикрин хуъре муллим Рамазан ви культурадин къвалин директор Периханум Къа-занбегорин хизандада дидедиз хъана.

Сифтегъан классрий эгечина руша школада вири предметрай анжака хъсан къиметар аваз келна.

хуай Дагъустандин образование вилик тухунин институтди диплом гуни шаъидвал ийизва. Мадни, Регина Агъмировна 2019-йисуз республикадин "Самый классный классный" конкурсдин муниципалный этапдин гъалиби, райондин образованидин управленидин, школадин дирекциядин патай ганвай грамотайтрин сагъибя.

Багъманчи гъихътнди ята, ада гъасилай емишриз килигна чир жеда, лугъузва бубайрин мисалда. Муллимни гъакл я, адан "бөгье-рар" чирвилер гузай аялар, абуру къелуна, конкурса къалурзавай агалкъунар я. Регина муллимди чирвилер гузай школьникин олимпиадайра, конкурса, фестивала агалкъунар жезва. Икъл, 10-классда келзайвой Карина Алимурадовади ви Айдемир Шерифова 2020-йисан 19-декабрдиз "Дагестанский государственный технический университет"

Йисан муллим

ФГБОУ-ди тухай школьникрин олимпиададин финалдин турда, 100 балл къачунади, "Урус чал" дисциплинадай 1-чкадар къуна.

Мадни, алатай йисуз 10-классда келзайвой Лейла Бабаевади ви Айдемир Шерифова Вириорсиядин школьникрин олимпиадайран муниципалный паяра "Русский язык"

в "Литература" дисциплинайр пышкешдин чкадар, Карина Алимурадовади Вириорсиядин олимпиадайран муниципалный ви республикадин паяра "Литература" дисциплина-дай 1 в 2-чкадар къуна.

Текрибалу ви къвалахда агалкъунар авай муллим хъиз, Регина Агъмировна школада, хуъре хъсан общественницини я. Икъл, адакай 2015-йисуз Испикрин поселенидин администрациядин 4-созывдин собранидин ви райондин собранидин депутат хъана. Алай вахтуна Р.Агъмировна хуърун собранидин депутат я.

Райондин образованидин управленидин начальникдин заместитель Къачабег Аминова ви райондин урус чаланни литературадин муллимринг Ассоциациядин председатель Милейсат Межидовади чаз лагъайвал, Регина Рамазановна алай вахтунда районда урус чалан ви литературадин виридалайни хъсан муллимрикай сад я. Адан текрибадикай, къвалахда ишлемишавай цийи ви къвенквичи къайдайрикай жегъил муллимри менфят къачузва.

Р.Агъмировадихъ муллимрингин къвалахдани агалкъунар ава. Идан гъакъиндай адакай 2018-йисуз интерактивный технологияр ишлемишуналди келунин къвалах вилик ту-

Пишкешдин чка къуна

Мегъарамдхуърье райондин мектебда келзайвой рушан "Къадим девирдин платан - тариҳдин шаъид, мискин хуъзвайди" шикилди "Йисан Европадин тар - 2020" конкурсдин республикадин дережада пишкешдин чка къуна.

Аялрин шикилдин мектебра келзайвой яшди килигна пуд дестедиз пайна-вой жаванрин арада къиле тухвана: 6-9 йис, 10-13 йис ви 14-17 йис. Санлай къачурла, конкурсдин комиссиядив 400-далай гзаф къвалахар ага къарнавай. Абурукай 12 шикил гъалиб хъана.

Вини дережада къимет гайбурун арада Мегъарамдхуърье райондин Билбилхурье М.Абдуллаеван тіварунихъ галай юкуван образованидин мектебдин ученица **Хадижат Набиевади** шикилни ава. Къайдийин, руша аялрин шикилдин муниципалный ви республикадин конкурса идалай вилик йисарани гъаливал ви пишкешдин чка къазаншишайди я.

Конкурсдин районда къиле фейи паюна гъалиб хъайи Хадижади республикадин дережадин конкурса Мегъарамдхуърье райондин патай векилвална ви ина ада 3-чка къу-

на. Ученицадин руководитель, Билбилхурье юкуван мектебдин изобразительный искусстводин тарсарин муллим Заминат Мирзалиевна Саидовади къейдзавайвал, рушаъ и рекъе къетен бажарагчын ава, адан и кардал иллаки рикли ала.

31-январдиз Дербент шегъердин ДДЮТ-да аялрин шикилдин "Йисан Европадин тар - 2020" конкурсдин гъалибийринг пишкешар ви дипломар гуний мярекат къиле фена.

Гъуль чиркин ульендииз Элкъурмир

Жасмина САИДОВА

Каспий гъульуз авахъзай чиркин ятарин карта түккүрун. Ихътин проект гъилье къаз къланзайдакай Дагъустан Республикадада авай Общественный халкъдин фронтдин (ОНФ) активистри гъеле са яйсалай гзаф вахт идалай вилик хабар ганай. А чавуз экологар Каспийдин тюлень терг хъунин себбэр тайинарунал машъул тир. Амма, са жерге гъахълу себбэр аваз, и месэла кълиз акъудиз тахъана амульна.

Гила лагъайтла, ОНФ-диз, адахъ галаз санал и карда иштиракзай “Каспийский природоохраный центр” АНО-диз ва ДГУ-дин экологиядинни дурумлудаказ виликди финин институтдиз проект тааммадаказ кълиз акъудай фикир ава. Идакай идараирин векилри и йикъара республикадин “Дагъустан” РИА-дин майдандал къиле тухай пресс-конференциядад хабар гана.

“Каспий гъуль чиркин хъунин месэладихъ галаз, заз чиз, вири таниш я, амма чаз республикадин властрин ва гъучивалдай орғанрин фикир и жиъетдай атанвай мусибатдин гъаларал желб ийиз къланзава. Гъикл лагъайтла, месэла республикадин дережадинди яз амач, ам федеральный важибувилини хъанва. Чахъ дузындақас къалахзай ка нализациядин къурулуш авай са шегъерни ва я хубри авач. Шегъерра яд михъ ийдай тадаракрилай къвезвай къван чиркин ятар михъиз алакъзава, хъурра лагъайтла, вири чиркер вире зибыл вицариз гадарзава, абуруни вири гъульуз ялзаша. Къиле тухай ахтармишурин нетижада ОНФ-дин пешекарри гъалар гъунгуна хтун патал къабулна къланзай се-ренжемрин план - “рекъерин карта” - түккүрда, региондин властриз месэла тааммадаказ гъялун патал къачуна къланзай камар гъихтинбур ятла лугъуда”, - башламишна субъект проектдин автор, ДГУ-дин экологиядинни дурумлудаказ виликди финин институтдин директор, ОНФ-дин региондин штабдин член Алимурад Гъажиева. Институтдин директорди хабар гайивал, анжак 2019-йисуз Каспий гъульуз авахъай михъи тавунвай чиркин ятарин къадар 100 млн кубометрдиз барабар хъана.

Дагъустандин ОНФ-дин региондин исполнительный комитет руководитель Жамалудин Шигъабудинова малумараивал, экологиядин месэладал Вириорсиядин общественный фронт гъам Дагъустанда, гъамни вири улькведин сергъятра “Экология” милли проекти умуырдиз кечирмишунал гъучивал авунин сергъятра аваз машъул жезва. “И рекье чна хусуси, яни региондин проект - “Каспийдин экология” - гъазурнава. Адан сергъятра аваз Каспий гъульуз чиркин ятар гадарзай чайрикарта гъазурда. Къилди къачуртла, чав

агакъзай делилар чна ва талукъ тир пешекарри ахтармишда, гъульуз чиркер вегъезвай и ва я маса чка арадал гъанвай ксар тайинарда, - къейдна Ж.Шигъабудинова. Адани тикир хъувурвал, вири и мярекатри “рекъерин карта” түккүрдай мумкинвал гуда ва, нетижя яз, Каспий гъульуз экологиядин гъал хъсан патахъ дегиш жеда. “Чиркин ятар кахъзай чайрикарти газ месэладин майдандар тайинардай мумкинвал гуда. Эгер чаз къенин юкъуз а авай гъал якъин хъайлла, чавай экологиядин мусибатдихъ галаз женг башламишиж жеда”, - алла хъувуна ада.

ОНФ-дин активистри хабар гайивал, чиркин ятар гъульуз какахъзай чаяр чирун патал гъульуз къер ахтармишунив эгечина. И кардал алай аямдин махсус техника желбнава. Къенин йикъалди 19 чаз тайинарнава, анрай къачунвай яд лабораторийра ахтармишайдалай къулухъ арзаяр, къарапар къабулн патал, прокуратурадиз рекъе твада.

“Каспийдин төбиат хъунин центр” АНО-дин директор, ОНФ-дин пешекар Заур Гапизова къейд авурвал, чиркин ятар гъульуз какахъзай чаяр тайинарнин карда абуруз еке къумек республикадин төбиатдин михъивилихъ рикл кузвай ксари гузва. Икл, ада чипив агъалирилай 140 арза агакънайдакай лагъана.

“Чна ахтармишнавай 19 чадиз талукъ сифтегъан делилар къватнава. И месэладал фикир желб авун чна давамарда, гъикл лагъайтла, гъульуз къерехъ тирвал арадал атанвай гъалар ақалттай чуруп я. Инсанри вицариз гадарзай вири чиркер гъульуз физва. Гъульуз яд лагъайтла, уъцуду туш, гъаниз килигна, адавай вич михъ ийиз жезвач. Чи вилик квай месэла Каспий гъуль чиркин ятарин ульендииз элкъур тавун я. Къенин юкъуз чун экологиядин ва техногенный мусибатдин сергъятдив агакънава”, - лагъана З.Гапизова.

Къейд ийин, ОНФ-дин активистри хайи ерийрин михъивилихъ рикл кузвай гъар са касдиз проектда иштиракуниз эвер гузва. И кар

патал тешкилатдин регионда авай отделенидиз, гъа жергедай яз Инстаграмда авай официальный адресдиз [-onfdagestan](#) - гъульуз чиркин ятар какахъзай чайрикарти шикилар ва я лентиниз къачунвай материал, делилар агакъарун лазим жеда.

Малум хайивал, къиле тухузвай къалахдин сифтегъан нетижаяр мартдин эхирдай къаз жеда.

Гъурущдин вахтунда республикадин журналистри ОНФ-дин векилриз экологиядин талукъ са жерге маса суаларни гана. Къилди къачуртла, анал чиркин ятари тергзай къуразвай Ак-Гель вирин, атлана къульжай жезвай Эльтавдин тамун, садлагъана рекъяз башламишзай Каспийдин тюленрин ва са жерге маса месэлярни къарагъарна. Вири и бедбахтивилер инсан төбиатдин инсафузивилди, вагъшивилендэгчүнин нетижаяр я. Амма, виридалайни пашманди а кар я хъи, төбиатдиз зарар гуналди, инсанди сифтени-сифте вич вишин гележегдин несил тергзава.

Алатай ял ядай йикъара, 6 ва 7-февралдиз республикадин меркездин къчеяр къват хъанвай зирзибидлик михъ авун патал вири шегъердин субботник къиле тухвана.

Рикел хин, региондин оператор тир “Лидер” ООО вичин везифайрайвай къерх хъун себеб яз, 2021-йисан январдилай къулухъ Махачъкала ва Каспийск шегъерра зирзибил вахчунин ва терг авунин месэла хиз акъвазнава. Гъелбетда, и шегъеррин бази районра ва я къчеяр

даказ ишлемишун патал Махачъкаладин мулкунал логистикадин 12 пункт тешкилна, анрал техника ва инсанар къватнавай. Инрал шегъердин къакъажунин участокар ва техника патал рекъер тайнарна.

Субботнида саки вири министерствойрин, идараирин ва шегъердин маса тешкилатрин колективири, бизнес-къватларин векилри, спортсменри, волонтери активнидаказ иштиракна. Абурун гъардан хиве къилдикъилди къачур къчеяр тунвай. Экологиядин ва төбиат хъунин министерстводи разивиледи къейдзавайвал, республикадилай къерехда яшамиш жезвай дагъустанвиярни къерехда

Сагърай лутъузва

месэла хусуси къуватралди гъялиз алахъзава, агъалияр субботникриз экъечизава. Идара ийизвай компанийри, месела, Каспийскдин чешнелу карханайрикади сад тир “Маяк” УК-ди, хусуси такъатралди ва шегъердин администрациядихъ галаз санал вичин къакомвилк квай вири чайра михъивал хъуз алахъзава, зирзибил вахчудай ва полигонрив агакъардай махсус техника желбазава, карханади ихътин субботникар вахт-вахтунда къиле тухун гъатта къалахдин пландик кутунва. Ихътин чешнеляр Махачъкаладани ава. Ятлани, миллиондав агакъна агъалияр яшамиш жезвай и шегъерра зирзибидин месэла алай вахтунда виридалайни хицибурукай сад яз ама.

Гъанз килигна, РД-дин Кыл Сергей Меликован ташшургъадалди, Махачъкаладин администрацияди ва Дагъустандин экологиядин ва төбиат хъунин министерстводи республикадин меркез генъенш майдандар михъи авунин серенжем къиле тухвана. И карда гъам инсанрин къуватдалди, гъам махсус техникалди меркездиз къумек республикадин са жерге муниципалитеттини гана, хабар гузва министерстводин информациядин къуллугъди. Къилди къачуртла, Махачъкаладин къумекдиз Къарабудаҳкент, Къаякент, Хасавюрт, Унцукуль, Хунзах ва Даҳадаев районрин агъалияр атана. Серенжемдиз тъакъни 500 машиндилай артух махсус техника желбнавай.

Гъиле пътнавай мумкинвилер таам-

акъвазнав. Абуру лазим тир алатралди ва техникидади таъминарунин кардик чин пай кутуна.

Умуми къуватралди, зирзибил къватдай чанаҳар эцигнавай махсус, я таххайтла какатайвал арадал гъанвай 800-дав агакъна майдандар михъна, анрай 15000 кубометр зирзибил къерехдиз акъудна. Шегъердин администрацияди хабар гузтайвал, Махачъкаладиз маса муниципалитеттади атанвай къумекчияр чими хъурекралди таъминаравай.

Гегъенш майдандада аваз Каспийскада къиле тухвай эхиримжи субботнидизни вишералди агъалияр экъечина. Шегъердин мэр Борис Гонцова къейд авурвал, зирзибил вахчудай техника - 29 махсус машин - эцигнардай компанийри: “Аркада-СТ”, “Прогресс”, “АбсолютСтрой”, “ГринГрупп” карханайри ихтиядра вугана.

Къейд ийин, къенин юкъуз вахтуналди, конкурсдин сергъятра аваз хъядалди Махачъкалада региондин оператордин везифайр тааммадай къве кархана тайнарава. Икл, “Центральная 1”, “Центральная 2”, “Северная 1” ва “Северная 2” мулкара михъивал таъминарунин гъакъиндай “Махачкала-1” МБУ-дихъ, “Къибледин” ва “Дагъдин” мулкара - Дербент шегъердин “Горсервис” МБУ-дихъ галаз икърарап кутуннава.

Субботникар къиле тухунин карда къумек гайи вирибуруз шегъеррин къилери, гъакъни амай вири агъалийри риклин сидкъидай чухсагъул малумарзава.

Арзаяр къабулзава

Алай йисан 9-мартилай РД-дин экономикадин ва мулкар виликди тухунин министерстводи государствовин “Дагъустан Республикадин дагълух мулкар яшайишдин экономикадин жиъетдай виликди тухун” программада иштиракиз къланзайбурун арзаяр къабулиз башламишишда.

РД-дин экономикадин ва мулкар виликди тухунин министерстводин пресс-къуллугъди хабар гузтайвал, программа РД-дин Гъукуматди 2020-йисан 18-февралдиз къабулай къарапдалди тестиклиарна. Адан макъсад дагълух чайра яшайишдин ва экономикадин рекъерай арадал атанвай шартлар хъсан патахъ дегишарун, агъалийрин умъурдин ерилувал ва дуланажагъ виниз хажун, и чайра экономикадин жиъетдай дурумлудаказ виликди фин таъминарун я.

“Агъадихъ галай рекъерай субсидиляр чара авун пландик ква: РД-дин дагълух чайра авай хусуси къумекдиз майшатвилини гъвечи журредин техника маса къачун; РД-дин дагълух чайра субъсет хъуз жедай логистикадин центрияр эцигун; РД-дин дагълух

чайра недай ва хъвадай субъсет гъасилдай производство патал лазим тадаракар маса къачун; РД-дин дагълух чайра промышленностдин субъсет гъасилдай карханади арадал гъун ва я абур алай аямдихъ галаз къадайвал тадаракламишун; РД-дин дагълух чайра тимил чка къядай теплициар эцигун”, - къейдна министерстводин векилди.

Адан гафарапалди, субсидиядин къумек республикадин дагълух чайра регистрация авунвай ва анра чин майшатвилини къвалах къиле тухузвай карханайриз, къилдин карчийриз ва ЛПХ-риз гуда. Конкурса иштиракунин чарасуз шартлар инвестицийрин проект гъульузнан дережадилай 500 метрдилай агъуз тушир держада хъун я. Ихътинбрук республикадин 30 муниципалитетда авай агъзурдалай гзаф хъурер акатава.

Субсидияр къачун патал арзаяр 2021-йисан 11-майданди Дагъустандин МФЦ-дин отделенийра, государствовин ва муниципалный къуллугърин Сад тир порталдин къумекданди, гъакъни РД-дин экономикадин ва мулкар виликди тухунин министерстводин дараматда къабулда.

“Алутзава сад хъиз, ЦРазва чараз...”

РД-дин мили сиясатдин ва динрин қарин рекъяй министр Энрик Муслимова
Мамед Халиловаз хай югъ тебрикзава

Фейзудин НАГЬИЕВ

Шаир бажарагъдиз гъикъван къакъан, къатунриз гъикъван дерин яз хъайитла, гъикъван адан тукърунрикай, эсеррикай рахаз четин жеда. Мисалда лутъузтайвал, са касдин квалахдин нетижайтириз къимет гун патал, адан шаламар алукъна, ам фейи вири рекъера къекъуын герек я. Анжах им регъят кар туш: масадалай а рехъ тикрар хъийиз бажагът алакъда.

Мамед ХАЛИЛОВ 1961-йисуз Рутул райондин Агъра Клатрухин хуре колхозчи Гъажихалилан хизанды дидедиз хъана. Мегъарамдурун райондин Цийихуре мектеб ақалттарна, Мамед сифте физикадинни математикадин, ахла тариҳдин факультеттик экечина. Амма а терефрикай гъяз татай гадади майишатдин техникум къутягъна. Мамеда гзаф пешеяр гъилелай авуна: эцигунардайди, та-мар атудайди, колхоздин председатель, зоотехник, "Ухтома" карханадин директор ва мсб...

Амма Аллагъдин патай вичиз ганвай къетен бажарагъди жеъил литературадиз гъана. 1980-йисара ам хизанди галас Ярославлдин областдиз күн хъана.

2011-йисуз Ярославлда адан шииррини гъика-яйрин сифте ктаб - "Базалтдал хъыннар", адан гуль-гъуналлауз "Къванеръ экв", "Къутягъ тавунвай по-весьт дагъларин..." ктабар ақътана.

Гъикаятдин "Регъ патахъай дакларар авай кваль" ктабдай Мамед Гъажихалиловичаш шаир Иван Су-рикован тъваруних галай Ярославлдин областдин лауреатдин тъвар ва премия гана. 2019-йисалай Мамед Халилов Ярославлдин областдин писателрин Союздин рөгъбервиллиз хъяна.

Хай чал тъурк чалан клатрух нугъат ятланы, Мамед Халирова вичин эсерар урусадал къизва. Адан шиирни гъикаяяр, критикадин мақалалаярни эссеяр урусадал къелзаявайбурун арада машъур я. Мятыел жедай кар ам я хы, зурба шаирини гъикаяччири уставдилин гелер тунвай зурба урус ли-тературада дагъвиди, клатрухвиди, вичиз къетен рехъ жагъурнава.

Тъебии къатуни, генг ва дерин бажарагъди, умуърда стлал-стлал къватнавай чирвилери Мамед Халилован эсериз жанрийинни темайрин, шикил-ринни рангарин, фикирринни къаматрин цийивал, чаланни хатунин къетенвал гузва.

"Шейэр за жуваз аквазтайвал вай, жуваз чиз-тайвал къхъизва", - лагъанай Пабло Пикассоди. Гъатта адеддин таниш затариизи вакътийтириз Мамед Халилова чав масакла килигиз, къатуниз тазва.

Мамед Халилован шииррай адеддин инсандин риккин тешвишилар, гагъ мили, гагъни туын жезвай гъиссерин вири рангарин тавар аквазва. Тъелбетда, адан шиирин гъар са царце шаирдин риккин къуд-гунар ава.

Эхъ, чида заз: гъахъвал авач ийфера,
Яргъал фидач туын ашкъидин цаяри.

Ятланызи ухът квахъда ви гелера:

"Хъфимир вун! Зи рик! Вуна кукъварми!"

Шаир ва гъикаятчи Евгений Гусева Мамед Халилован эсеррикай икъл агъзанай: "Адан шииратди адет-

дин къалубралди, керчек къаматралди, къатунрин цийивилелдини викъегъвилелди, гафунив ва литературадив къадир чиз эгечунивди вичелди чугвазва. Адан шиирарни гъикаят чипиз хас керчеквилелди, халисанвилелди, къаматринни гъиссерин къакъанвални адеддин аскланвал пайгардаказ сад аву-нанди чара ийиз жеда".

Европадинни Азиядин (Евразиядин) культурай-рикай лап хъсан терефар къачузай Халилова Да-гъустандин дагъларин къакъанвални Урусатдин чулыларин сергъятувал, дагъви руыгъдин атлугъай къеви-вални урус халкъдин руыгъдин геъеншвал мукъва ийизва. Дүргиданнин, Мамед Халилован эсеррай чаз къве журедин къилихар, къаматар, руыгъдин але-мар ақвазва. Са патахъай, къакъан дагъларин къаматар, дагъви зегъметчинин азад философия, зегъ-метчинин нарагат умумър, гъар йикъян дердиярини къайгъуя... Муъкуп патахъай, Урусатдин, чилав так-вадай хътин генг чулылар, къакъан, къалин тамар, шти (простой) инсанрини адеддин къайгъуяни дердияр... Писателдилай и къве терефни чеб чипиз къадайвал, тибиидаказ, дигана агудиз алакъзва.

Зи руыгъ мұмтұльғынава къее тібіатди:
Са пай буржлу я зи дагълариз хай.
Садни - урус цукъверин къияматди,
Сергъят авачир къеван чуыллери гай...

Эхъ, Мамед Халилова вичин шиирра бязи чара-чара затлар, чеб чипиз къаншарба-къаншар къилихарни гъиссер мукъва ийизва. Ихътин къилих, къаншарба затлариз къал квачиз килигин, абурун гъавурда ақъз алахъун – им дагъвидин къилихдин дибда авай кар я. Вучиз лагъайтла, гъвечен члавалай дагъ-вияр гзаф Чаларив, миллетрив, медениятрив, дин-рив вердиш я. Гъавиляй дагъвидиз инсандин и ли-шанриз вай, адан инсанвиллиз къимет гун хас я.

Чиже, гъар журедин цукъверикай миже къват-на, вирт гъасидайвал, гафунин устад Мамед Халилован вичин милли руыгъ маса халкъарин эмненгъ-рикай сечимеяр къачуналди варлу ийизва. Амма шаирди вичин эсерра, иллаки шиирра, гафарини царапин артуханвиллиз, гекъигүнрин къалинвиллизни тарифрин шитвиллиз, къаматар ва хесетар къасудай чагурунлиз рехъ гузва. Н. Некрасован гафаради лагъайтла, Мамедан шиирар "гафариз дар, фикирз ген" я.

Дагъвиди гы чалалди къхъйтлани, адан эсеррай дагъвидин руыгъ, милли къатлун, халкъдин адедар ва милли ахлақъ аквада. Къелзаявдай Мамед Халилован эсеррайни къаматрин милливал, алемдиз дагъ-видин вилерай килигин, инсанрини ва инсандинни тибиятдин арада авай алакъайтириз дагъви къатунрай къимет гун аквада. Гъавиляй ам лап халкъдин дерин къатарай алакъайтириз, жемятдихъ, бубадин къвалихъ галаз алакъаяр квадар тавунвай хва я лугъуз жеда.

Вичин 60-йис хъянвай Мамед Халилов къе Да-гъустандин Урусатдин писателрин вилик жергейра ава. 5-февралдиз Урусатдин писателрин Союздин Шоло-хован тъваруних галай залда Мамед Халилован юби-лейдиз талукъ межлис къиле фена. Анал рахай ви-рибуру Мамед Халилован къынриз зурба къимет гана.

Къуй вахъ мягъкем сағъвал, илгъамдин дира-вал авай яргъал умумър хъурай, чи къелемдин стха!

Абад АЗАДОВ

Алатай гъафтеда Сулейман-Стальский райондин Цийи Макъарин хуре Дагъустандин культурадин лайхху къуллугъчи, Урусатдин писателрин ва журналистрин союзин член, "Шарвили" фондунин, Гъажибек Гъажибеков премийрин лауреат, инженер-механик, ма-рифатлу, мугъманперес хизандин къил, къуд хчин, хтулрин, птулрин буба, Къиблепатан Дағъустанда гзафбуруз шаир яз чизвай Шағъабудин Нурдинович Шабатован 70-йисан юбилей хуш гъалара къейдана.

Адаз и шад вакъия табрикис Сулейман-Стальский райондин къил Нариман Абдулмуталибов, культурадин управленидин начальник, Да-гъустандин халкъдин шаир Майрудин Бабаханов, райондин образованидин къуллугъчирик профкомитетдин председатель Халилбек Халилбеков, меркездай "Лезги газетдин" сиясатдин отделдин редактор Нариман Ибрағимов, Даркүштадил школадин виликан директор Севзихан Севзиханов, райондин администрациядин къуллугъчи Мурад Алибеков, чиадин тәжрибалу муаллим Рамазан Аливердиев, Хив райондай муаллимар - Къачмаз Меликов, Эвес Алискеров, Белиждай композитор Къағъриман Ибрағимов, шаир Гъулан-Герек, Дербентдай писатель Демирбек Эмирбеков ва гъакъни мукъвабур, дустар атанвай.

- Шабатов Шағъабудин неинки са чи райондин, гъакъни маса чайрин агъалийризни хъсан инсан, пешекар, шаир хъиз малум я, - лагъана юбиялариз хай югъ мубарақдайлар Нариман Абдулмуталибова. - Ада милли эдебиятдик кутазвай пай лайххуди я. Адан ктабар, эсерар акъалтзаявай несилидз тъакъиса зегъметдин, ахлақъдин, марифатдин, ватанперес-вилин тербия гунин карда вижевай чешмейя я. Ам вич лагъайтла, чи жегъиллар патал хъсанвилин акъалттай ерияр ва бажарга себеб яз чна ваз гъурметни ийизва, Шағъабудин Нурдинович, ви эсерар хушвиледи келни ийизва, абуруз лайхху къиметни гузва. Алай вахт, тұгъывал фикирда къуна, вуна межлисдин сергъятар гұтпұл аувунатлани, райондин культурадин ва образованидин идарайра ви ярат-

Хъсанвилин чешне

мишунриз талуқъарнавай жуъреба-жуъре мярекатар тухуда. Вун сағъдиз ақун, ви къелем тъамиша кардиккъун, вуна райондин жемиятдин умумърда иштиракун, яратмашдай тъевес квадар тавун наз тъамиша хуш я.

Н.Абдулмуталибова Ш.Шабатован Гъурметдин грамотани пиш-кеш вахканы.

"Жувакай..." ктабда Ш. Шабатова грекрин шаир, Нобелеван премия-дин лауреат О. Элитисан гафар эпиграф яз ганва: "И дұнъядал яшамиш хъун гзаф азаблу кар я, гъа са вахтунда регъятни я, егер тамамарай краал вун ашукъ.

Лугъун лазим я хы, Шабатован умумър регъятди хъанач. Гъвечен члавалай адаз азабарни, четинвилерни акуна, къилел бедбаҳтилини дүшшүшшарни атана. Лап мишекъат шартлара дагъдин хуре яшамиш хъун, аялзамаз набут дахдин күмекчилиз элкъуын, маса хуърериз физ кіелун, 1960-йисуз хуър арандиз эвичайла, дахдихъ галас къвалер эци-гун, хизандиз күмекун патал совхозда акатай вири жуъредин къвалахар авун, чеҳи хиз мөхъзерзай юкъуз диде автомашиндик акатна раг-метдиз фин, хаввилини буржы итимвиледи къилиз акъудун, хуърени, къвалахай чайрани, реke-хуълени инсанвилин ерияр вине къун...

Шаирдин рикел хуңрай са шумуд цар: "За, сифте фялевал авуна (гъеле школада амаз), жуваз алуқдай шейэр къачурла ва гумай пул дахдив вахкайла, ада дидедиз разивиледи лағынай: "Пери, зун къе мад са фикирдикай азад хъана. Гадади вичин къиль акъудда. Ада къе зун шадарна. Гележегдани жув гъакъл тваҳ, чан хва, гъалладин реke-хуълени зегъмет чугваз. Зун умудрикай магърум яз тамир гъа!"

Тунач ада дах умудрикай магърум яз. Хъсандиз къелни авуна, Советрин Армиядани къуллугъна, аны лейтенант яз хтана (къве йиса къуллугъзайвай аскердиз лейтенантвилин чин гун тек-бир жезвай кар я), совхозда зегъметни чугваз къилин образование, инженер-механиквилин пеше къачуна, "Зардиянский" совхозда механиквилин, къилин инженервилин ва жавабдар маса къуллугътар баркаллувилини къилиз акъудна, хуър патал хейлин крар авуна, залан азардин къар-махрай викъегъвиледи экчеинча ви къадай виниз "Лезги газетдин" хусуси корреспондентвиле устадвиледи къвалахна.

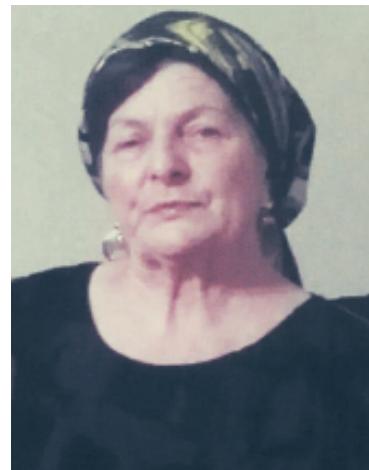
Шад межлисдал рахай юлдаши Шабатован умумърдиз, инсанвилин лайххувилериз, яратмашунриз талуқъ пары хуш гафар лагъана, ада хуърүнвириз, дустариз, танишириз авур хъсан крар рикел хкана, хизандин, иллаки Шабатован далу, даях, илгъамдин нур Халуман тъварицхъ риклин сидкъидай алхишарна.

Къейд ийиз къанава, дустарин рикъяй къвездай гафари уйткем ви назик рикъ авай шаирдин вилерал нақъварни гъана. Ада вичин ва хизандин патай межлисдик атай вирида юкъ агъузна икрамна ви сағър лагъана.

Чи юбиляр

Хай халкъдихъ, чалахъ рикі кузвай инсанар чахъ икъван члавалдини хъана, къенлай къулухъни хъжедайдахъ зун къевелай инанмишя. Ихътин фикирдал зун чахъ чин умъурдин чехи пай акъалтзавай несилдиз хай чал кланарай, абур ватанпересвилин руьгъдаллаз тербияламишай, гележег патал зегъметар чугур ва и кар давамарздавай ксар хъни гъизва. Эхъ, чун къе чал квахъуникай къурхулувал авай девирда яшамиш жезва. Къе чна лазим серенжемар къабул тавуртла, пакадин ийкъак умуд кутаз жедач. Гъа умудлувал гузвай "тэгъерар" чахъ авазва, чна абур тъхъун тавун патал чалишишвална кланда. Аллатай ваца газетдиз "Гъалибчияр хъянова - мубаракрай!" къил алаз акъатай (автор - Жасмин Саидова) макъаладини чахъ чалал ашукъбур, чал хъуз алахъздавайбур, адахъ рикі кузвайбур авайди субутзва. Хай чал хъун патал къабулнавай программайри, гъар ийисуз къиле тухузвай жуьребажуъре серенжемрини (гъа гъисабдай яз февралдин ваца тешкилизавай илимдинни тежрибадин конференцияди ва маса мярекатрини) чи умудлувал мадни артухарзава...

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Къенин макъалада заз гзаф ийсара лезги чал хъунник лайихлу пай кутавайбурука сад - яргъал ийсара Мегъарамдхурун райондин Къуйсунрин хъурун юкъван мектебда дидед чалан ва литературадин тарсар гайи муаллим, газетдин амада, и йикъара вичин умъурдин 70-ийисан юбилей шад гъалара къейднавай Роза Абдулафисовна МИНГЪАЖИДИНОВАДИКАЙ съзъбетиз кланзана. Виликамаз луѓун, ам чи келчийриз фадлай таниш кас я. Ада аялар патал кхыз-

ий чалан хъсан муаллим" тъварциз лайихлу хъана. 2015-ийисуз адаз "Россиядин Федерациядин умуми образованидин Гъурметлу работни" лагъай тъвар гана. Къалахзавай ийсара адад гъилик келезавай аялри райондин ва республикадин дежрада аваз къиле тухвай конкурса къвенкъевичи чкаяр къуна.

Роза Абдулафисовнади хиве къазвайвал, муаллимвилин пеше хъягунал ада садрани пашманвалнан. Амма мектебда къалахдайла риклики серинвал, перишанвал кутур крар-ихтилатар, гъайф кутур лезъярни таъвана амуъчанир.

- Заз бязи аялрин сиверай ван къведай: "Лезги чал Белиждиз фидалди гerek къведа". И гафар абурун сиве савадсуз диде-бубайри тавзвайди тир. Ихътин вахтара заз акъ жедай хъи, на лугъуди, абур зи баъри касдикай пис раҳазва. За аялар яваш-яваш чал чи халкъдин дувул, гъар са инсандин руьгъдин сүрсете, инсандин беденди къуват гузвай таъват тирдан гъавурда тұна. Гъикъван гзаф чалар чир хъайитла, гъакъван хъсан тирди, инсан гъакъван девлетлу жезвайди чирна. Ахпа абурув ихътин гафар гумукънанчири, - рикли хизива Роза муаллимди.

Эхъ, инсандин умъурда шад вахтарни жеда, четинвилерни гъалтда. Ибур умъурдин къанунара. Лугъурвал, вири краиз инсанди дурум гун лазим я. Четинвилер чи макъаладин игитдални гъалтна.

Хъсан инсан - Чалан къайгъудар

вай куьруу, амма дерин мана авай, таъсирул гъикаяр, макъалайр датлана келезавайбурун суфрадал гъизва. Гаф кватай чкадал лугъунни кутугнава, адан са шумуд эсер ("Кланчар", "Бадбад") 2-классдин аялар патал "Литературадай къелүн" учебника гъатнава. Мадни адан эсерар Мегъарамдхурун райондин шаиррин ва писатерин хъяльчай эсеррикай ибарат тир "Самурдин авазар" ктабдани чапнава. Аллатай ийисан конкурсрин нетижайар къадайла, Р. Минъажидинова "ЛГ"-дин редакцияда фадлай кардик квай "Икни жеда къван!" номинациядай - "Калушар гъикл рахкурда?" юморескадай (2020-ийисан 18-нумрадиз акъатна) гъвалиб хъана.

Роза Минъажидинова 1951-ийисуз Буйнакск шегъерда офицердин хизанда дидедиз хъана. Мегъарамдхурун юкъван школада чирвилер къачуна. Келунар акъалтларай жеғиль рушаз чехи халади дуихтурвилин пеше хъяльчунин меслят къаллурнай, амма ада вичин къаст муаллим хъун тирди раижна. И мурад къилиз акъудун патал ам ДГУ-дин филологиядин факультетдин урус ва Дағыстандин чаларин отделенидиз гъахъна.

- Зи буба гзаф савадлу кас, коммунист тир. Чи къвализ "Правда", "Коммунист" - гилан "Лезги газет" хквездай. За гъеле аял язи баъри чалал акъалтзавай газет рикі алаз келдай. Гъвеччи члавалай зи рикі келунрал алайди тир, иллаки - лезги махарал. Муаллимвилин пеше заз гъеччи члавалай хуш тир. Чидач вучиз ята! Белки им за чирвилер къачур Мегъарамдхурун юкъван мектебдин муаллимрингъунар я жеди. Ина тарихдин тарсар гайи Шагыназ Алиевна чаз гзаф багъа тир. Исятдани ам акурла зун гзаф шад жеда. Гзаф рази я зун чадед чалан ва литературадин тарсар гайи Нисрединов Фахрудин муаллимдилай. Лезги литературадал

адан рикі алай жуъре акурла, зун тарсара гъейран жедай. (Гъучуунлай, университетда келдайла тарсар гайи Гашаров Гажи муаллимдин тарсарларин зун гъа икъл гъейран яз амуъкдай), - вичин муаллимвилин пеше хъяльчунин сир ачуҳаза Роза муаллимди.

Макъаладин игитдиз - пара гъурметлавай Роза муаллимдиз - чна юбилей рикли сидкъидай тебрик авунихъ галаз сад хъиз, адахъ чандин сағъвал, рикли шадвал ва хизанда мадни еке хушбатхвал хъун алхишава.

Адеддин инсан

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Чаз фадлай таниш ахцегъви МАГЬМУДОВ Надир бубадихъ галаз чун и мукъвара Дербентдай хквадай рекъе, Цийи Макъарал душушу хъана. Ам патав гвай Советскийдал, вичин къвализ хъфиз рекъел акъвазнавай. Патав машин акъвазарна, таниш ватанэгълияр акур ам гзаф шад хъана. "Нисинин вахт я, куулал къе жува гъазурнавай хъсан къавурмани ала. Къвализ илиф тавунмаз, валлагъ, за күн гъич санизи ахъя ийдач. Жуван рикли хуш ватанэгълийрихъ галаз ацуқына рапун-лукъулын авунихъ зи вил гала", - лагъана, ада чун рикли сидкъидай къвализ илифарна. Хъфиз тади квайтани, яшшу итимдин кефи хун кутугна акунач, илифарна. "Квез чидани, зун 33-ийисан тежриба авай пешекар ашпаз я гъа...", - вичин умъурдай ихтилат ийиз, ада селигъалувилед тадиз суфра къурмиша.

Надир Магъмудов 1940-ийисуз Ахцегъя зегъметкеш чехи хизанда дидедиз хъана. 1943-ийисуз буба Магъмуд рагметдиз фейила, адан 3 истир. Сад-садалай гъвеччи 7 аял ялгъуз диде Хануман гъилерлар аватна. Иллаки дядедин ва адалай гъульгъунин четин ийсара, гъелбетда, дидедал текдиз аялар къавел ақалдариз гзаф азият-зегъмет ақалтна. 1954-ийисуз Ахцегърин 1-нумрадин мектебда 8-класс күтъялна, ам дидедихъ галаз Агъасиеван тъварунихъ галай колхоздиз звеновод Мурсалова Келиматан гъилик къалахиз фена. Дузы 11-ийисуз колхоздин малар хъуз, лежбервал ийиз хъана. 1959-ийисуз армиядиз тухудай комиссиядал "Къенкъевичи лежбер гъелеги колхоздин производствода амуърай, ахпа, къвале яшшу, сағъсуз дидедихъ гелкъведай касни кланда эхир", - лагъана (а макъамда стхаяр Майкоп, Тажир, Алимурад хъуре авачир, вахар - Цукъверни Мутьубат гъульгъук вай), Надир дидедихъ гелкъвең тұна. Диде рагметдиз фейидайла куьлухъ, 1965-ийисуз, ам Махачкъалада кулинарный училищедик экечина. Зегъметдин 44-ийисакай дузы 33-ийисуз ашпазвал, чехи пай береда къилин ашпазвал авуна. Са ийсалай хъиз хурекар гъазурдай хъсан устлар яз хтана, сифте 10-ийисуз Ахцегъя - столовойда, ахпа 10-ийисуз Баку шегъердин са ресторанда, эхиримки ийсара Дербент шегъердин ва Мегъарамдхурун кафейра къалахна.

- Бакуда гъилихъ гелир галай хъсан къалах, инсанрин арада хатур-гъурметни аваз шаддиз яшамиш жезвай. Хъсандиз кфил, зурнене, чагъан ягъиз чидай зун шад межлисрин рикі тир. Амма хизандин бязи месэләй себеп яз, шегъердин юкъвал алай къвал, къве хва галай пабни тұна, къисметар я къван, зун Дербентдиз хтана, цийи къилелай къвал-югъ күхтуниз мажбур хъана. Гила, инъе, Мегъарамдхурун райондин Советскийдал яшамиш жезвай. И къвал саки яшшу къилихъ жуван гъилерләди эигнавайди я, гъелеги рикли къаливал тъкулурис хъанва. 80-ийисан яшдилай алатна зайф хъанвай залай гила алакъни хъийдач, авунвайди бес я. Кланда, жегъипри чири къаливал тъкулур хъувурай, - чахъ галаз багърийрихъ хъиз съзъбетзава агъсакъалди.

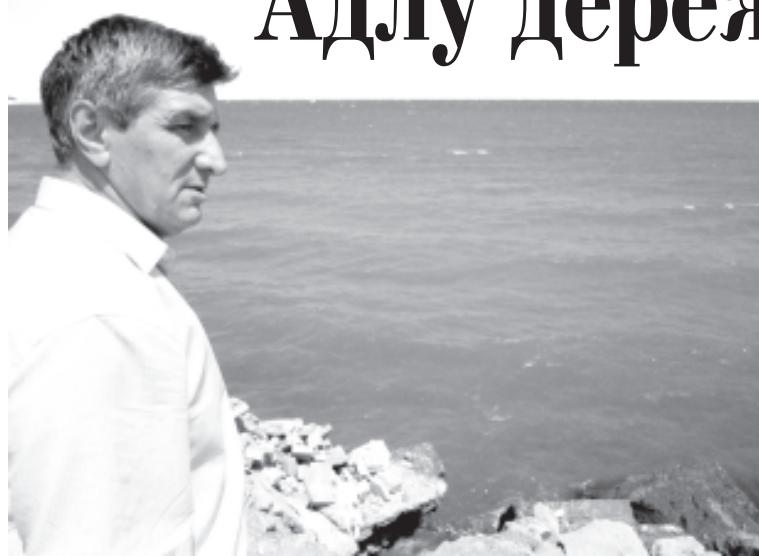
- Надир буба, вун ина текдиз дуланмиш жезвани, амай хизанар гъинава? - хабар къуна чна.

- Тек я лагъайтла жеда. Вад хвани са руш Москвада, гъардахъ түккүйвей хизан, къвал-югъ аваз яшамиш жезвай. Умъурдин юлдаш кефсуз тирвиялай хъуттұлыз гъабурун патав гва, гатфарихъ хкведа. Заз, адеддин инсан я къван, къузыз къилихъ хъуреңи чидай экчечиз кландач. Гъатта вири ина тұна (саки зур гектардин чил ава, жувалай кар ахлакъзавач, шегъердин шарттара вердиши гадайризни чилел къалахиз кландач), Ахцегъиз хъфена, амай умъур къайгъусудақаз гъана ахъудунихъ вил гала. Герек сурхай Ватанда жуван багърийрихъ галаз жеривал.

Мұкъу патахъя, зун къетлендиз са къуналдини тафаватлу тежезвай, мани-макъамдал, шадвил, тұлын-хъунал рикі алай, бязи вахтара кагъул хъана, къе жери кар пакадал тадай адеддин инсан я. Куулухъди вил вегъелья, жуван умъурдал, Аллагъди гайи ийкал-къисметдал пары рази я, шикаятдай кар авач. Са къалахдихънайни киче тушил алакъайдал гъалал зегъметдалди яшамиш хъана. Вири агалкъунар ва гъалатларни (къуй Аллагъди абурулай гъил къачурай) жуванбұр я. 2000-ийсалай инихъ пенсияда аваз, жуван сала-багъда къалахна, инсанриз жувалай алакъдай күмекарна. Гила ахътин къуватарни амач, я дүньядихъ вилни галамач. Дугъри я, анжак са кар ава: гъамиша хай Ватандихъ, дүньядилай фейи жуван багърийрихъни бязи ярап-дустарихъ цигел я. Заз чида, вяде хъана къейидалай куулухъ, адеддин пары инсанар хъиз, зунни вири дүньядидин рикелей алатда. Тъвар, хайкъей ийсар къхъенвай сурун къванини са къадар бередилай, мармар къванерин шегъерда кважына, невейриз жагъин хъийдач...

Квехъ галаз ацуқыла, дугъриданни, рикли регъят хъана. Э-хъ-хъхъ, бесрай пашман фикирар, чан аламай къван члавалди инсан шаддиз яшамиш хъана кланда. Квез чидани чувиуди вуч лугъудатла: "Хъсан фикир ая, хъсан жеда". Гъульгъулар хажън патал исята за квез чи бубайрин авазрикай яда, лагъана, агъсан-къалды къацталай кфил къачуна, лезетдивди бубайрин къульгъе авазар ягъиз башламишна.

И вахтунда, якъин, адан рикелей вири дердер ва философиялин дерин фикирар алатнавай.

Дагъустандин халқын шаир Арбен Къардашан - 60 йис

Азедин ЭСЕТОВ,
Дагъустандин халқын шаир

Къе чун вичикай рахазвайди хай ватандилай къецепатани твар адлу хъянтай зи хурунви шаир **Арбен Къардаш** я. Геле мектебда сурдихъ галамайла, ада, жегъиль гадади, гележедихъ инанмиш яз, къил хажнавай. Ам Гузел бадеди вичин махарин сүгъульда тунтай. Арбена шириар хъязивай. Анжак, вучиз ятъани, масадбурукай чинеба. Бадедиз и кар чизвай. Садра, Арбенан къынна вуч аватла дұздал акъудун патал, бадеди адан дафтарат лезгиприн машъур лирик, мектебда аялпиз лезги эдебиятдин тарсар гузай, алымизни кваз жавағырар яратмидил илим чирзавай хурунви Шихнесир Къафлановаз къалурна.

Ада са пуд шири худна, Ах-цегъ райондин "Цийи дұнья" газетдиз (1976-йисан 73-нұмра) акъудана. А вахтунда Докъузпара район амачир. "Адан царапай раз пакад ийкъан алванрин цирер аквазва", - хъяней муллым-шаирди.

* * *

Вичин шириар райондин газетдиз акъатна акур Арбенан гъевесди лув гана. Гила ам акъвазардай къувват садаҳынни амачир. 1979-йисуз мектеб күтаяғай Арбенакай Москвада А.М. Горькийдин тварунихъ галай литинститутдин студент хъана. Ина ада СССР-дин гъукуматдин премийрин лауреат Лев Ошанинан семинарда чирвилер къачуна. Келун акъалттарайвалди Туркестандин военный округда Советрин Армиядин жергейра къуллугына.

Литинститутда көлдай йисара студент Арбенан шириар "Жегъилрин сесер" (Дагнекоиздат, 1983-.) ва "Дұньяда гаттар" (Дагчупедигз, 1984-.) уртаса къватларга гъятнай. Адан къилдин сад лагъай ктаб "Сифте цуквер" Дагнекоиздатда 1985-йисуз чапдай акъатнай.

* * *

Гулынин йисар чи юбилияр патал бегъерлубур хъана. Лезги чалал "Ичерин багъ", "Пешапай", "Йифен суфатар", "Арш", урус чалал "Шехъ, зи Цвельин тар", "Ватандин гум", "Багъа мугъман", "Сегъердинни рагъдандин арада" ктабар акъатна. И йисара ам сифте СССР-дин писателин (1991-йис) ва гулынлай (1992-йис) Россиядин журналистин союзин член-вилени къабулна...

* * *

Арбен Къардаша гъыкайтдани вичихъ бажардай авайди къалурна. 2004-йисуз адан "Нехирбанни лекъ" повесть Россиядин авторринг ирид агъзур эсердикай хъягъай лап

Адлу дережаяр

ри манияр хъенва ва абур халқын артистри тамамарни ийизва.

1991-йисуз Е.Эминан ширирн таржумайрикай ибарат тир "Гүль" ктабдай А.Къардашан Дагъустандин демократ жегъилрин Союздин "Олимп" премия гана, 1997-йисуз ам "Литературадин Россия" газетдин, 1999-йисуз "Ватандин гум" ктабдай Дагъустандин гъукуматдин ва 2001-йисуз, милли медениятдик чехи пай кутунай, "Шарвили" премийриз лайихлу хъана.

2018-йисуз Арбен Къардашан "Дагъустандин халқын шаир" патьяй чехи твар гана.

2004-йисалай ам "Дагъустандин искуствоирин лайихлу деятель" тварцин сагыния я.

* * *

2008-йисуз В.В.Путин Ростов шеғъерда Кылбепатан Федеральный округдин общественностдин векилрихъ галаз гуруышмиш хъана. РД-дин патай ана А.Къардаша иширакна. 2010-йисуз адан Урусатдин писателин таржумачирик Союздин къаардалди А.Грибоедов твар алай, рикел худай медаль ганва... Им бес чи юбилияр, шаир ва таржумачи тирди хъиз, машъур общественно-политический деятелни лагъай чал тушни!

* * *

1939-йисуз Азербайжан республикадин газеттин сад лагъай чинрал чехи гъарфаралди "Тов. Сталин подорил нам великого Низами" къил ганвай материалар чапнай. Яни Низами азербайжанин классик яз къалурнавай... Амана гъакыкъат масад тир. Классики вичин хай ватан Ках райондин Кум хуря яз гысабзала. Ана дегъ заманайрилай инихъ яшамиш жезвайбур лезгияни цаҳуар.

2013-йисуз Арбен Къардаша, "Возвращение Низами" къил алаз, филологиянин тарихдин ахтармашундай билнелишина, Урусатдин писателин къилин газетда чехи макъала чапна. Низами чав, лезгийрик, ахакъарна! Гила Арбен Къардаша вичин "Нагъма" ктабда чапнавай "Низами" ширида газа марғалудаказ къейднава.

Ада лезги ибараја, мягъкем тир, Туна, къазаб хъиз, фарс чалан шевитда. Адав гвайди лезги чалан кълем тир,

Лезги ранг тир авайдуни дөвіттада...

Азербайжандин академикрлий Низамидин эсеррин чалай къил акъудиз алакъарна. Арбен Къардаша абурун фикирар тарихдин илмидин ва Низамидин эсеррин чалашъ галаз къан тийизвайбур хъуниз килинга, тахтуна вегъена!..

* * *

Шаир А.Къардаша милли чалан ва эдебиятдин хазинадик (лезгиприн ва санлай Дагъустандин), айнарни алачиз, яргъалайни къатлұз жедай чехи пай кутуналди, чи милдет са шумуд къилин виниз авунва. Чи юбилиядин къатлунри, гъиссери, чалан девлетлувили, Етим Эминан гъиссерин илим, Ярагъ Мегъамедан иман, Стәл Сулайманан мецин хцивал, булвиледи Гузел бадедин махарин сүгъульда къачунва. Адан поэзияди келзавайдан руындыз, рикел ва акъулдиз халисандақаз таъсири.

* * *

Арбен Къардашан чалариз лезгиприн твар-ван авай композитор-

ГЪУРМЕТЛУ АРБЕН КЪАРДАШ!

ШАИР МУГРАГЪ САЛАХАН-МЕГЪЕДИНАН ХВА!

Ви твар, ви кар, алакъунрин нев - нефес, инсанвилини гъейратлувилдережаяр газет келзавайбуруз фадлай малум я.

Са кар тикрар тавуна жеда: ви тварции чи милдетдин твар-шални аферинрнин алхишин, тарифринни дамаҳдин телер, гысер, кесер гъанва, гъизва, инлай къулухни гъида!

Ви илгъамдин алем Каинат къван гегъенш ва жуъреба-жуъре тирди чалай вилик газа нуғузлу ксари - устади раижнава. Гила 60 йисан яшдин гирведилай ваз генани къакъан аршар, гегъенш майданар вилик кумайди аквазва. Рехъ регъятди тежедайдини ваз чизва. Амма чна тикрарзана:

Арбен Къардаш! Мубаракай къачунвай ви ари.

Лугъумир хъи пары хъанва агадынавай яш.

Илгъам патал халқынавани мегер са сергъят,

Гъикъан вахтар гайтәни, жеда мад къегъят.

Вии үисузни зайиф жеда илгъамдин ялав,

На ви къирят явашарми, таралыз жислав...

И гафарал алава хъийизва:

Акъуд гена чи дасъ виниз, эй азиз!

Деринвал це руығын гъульбуз, эй азиз!

Къилав алай къелемди ви аваздив

Ачухрай чаз гъетер къеви алмасдин!

Халқын шаир - халқын арха - аламат!

Акурай чаз даим заха, саламат!

Алем хурай вичиз рехи, мад рехи,

Рехи тахъуй ви рикл чехи, ад чехи!

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциян коллектив. 11.02.21.

атайла, заз зи аялвал, зи мектебдин йисар, зи гъа чаван мурадар, фикирар, хиялар, махар, жетар, ақыллу келимаяр - зун патал халқынин сагы са энциклопедия, зи умъурдин баҳтула са пай кважай хъис хъанай заз",

- рикел хизва чи юбилияди вичин "Арш" ктабда гъятнавай "Жүльгәнэр" твар ганавай прозадин циклда.

Чи девирдин чехи шаир Расул Гъамзатова вичин А.Къардашаз миҳын рикливай гъурметзавайдакай хъенай. Вучиз лагъайтла адан вичин халъя ва адан культура газа къланда, ирсинив ам мукъудивди эгечизава. Мадни хъенай: "Арбен Къардаш анжак са цийи шаир туш, ам чи литературада көриз-царуз гъалтдай чехи бажарагъдин иеси, вакъия я".

* * *

Арбен Къардаша, Библиядин таржумайрик Союзинан къаомвилк кваз, 2009-йисуз Москвада "Библиядин шиқилар" твар алаз, шиқилралди гъурчегдаказ тұқыннавай Библиядин къисаяр (30 печатдин листиникай ибарат чехи ктаб) таржума авуна, чапдай акъудна. Им бес лезги чалан хазина тушни!

* * *

Юбилияди, вичин умъурдин 60 - къарцел хаж хъайла, дидед чалал къуенвай эсерар къатына, вичиз абурукай виле аваз акурбур тұплалай авурула, гъебайра къалин күд жуз (том) арадал атана. Автордин рикел абурукай келзавайдав агакъарнин мурад аба. Абурукай сад лагъайди, "Хиялья" твар алаз, 2020-йисуз чав агадынава. Акур гъар садан рикл шадардайди! Амайбурузни рехъ жағынайди я! Рикел авай мурадив агакърай вун, гъурметтука!

* * *

Арбен Къардашан рикл жегъилрихъ, студентрихъ, чехи классирин ученикирхъ галаз гуруышмиш хъунан газа алар. Ихътин са гуруышдал ада лагъай тербияндеги гафар зи рикл жағынайди: "Тек са талабун ава заз квевай иидайди: жегъилвалил тади кваз алатна фидай вахт я, ам күне мичи чаяр экү авун патал харж я...". За гысабзайвал, и ве-зиға ада вичини фадлай къилиз акъудазва...

* * *

Девлет сагъ чан, тұқынай къиз, рикл шадардай веледар, гъургъульдал марғузар гъалчайла, патав яргъи авур гъилин капаш эңиз жедай къаны касдин къын, - ингъе, ибурулай чехи девлетар авайди туш. Вахъ абурулай чехи ава! Мұккүбүр гарарни цифер я. "Кылихда, жув тұхунин тегъерда виридалайни къилинди фурс (лавъавал) тахъун я", лагъанва америкави шаир Лонгфелла. Вун и рекъян генани вилик квас! Физвай рекъи мадни бекъерлудаказ вилик тухурай вун! Марғаба, Арбен!

